

Biniguarda» anoto a Alaior (1964); veg. també Camps i Merc. (*Folkl. Men.* I, 118). Particularment afavorida és la combinació amb els pronomes possessius: *en sò des seu* 'en propietat seva', AFerrer Ginart (*Rond. Men.*, 218), «*en sò des nostrò*» 'en la nostra propietat' a Sant Joan de Labritja (Eivissa 1963; *en so nostru* 'a casa nostra', ib., *BDLC* XII, 344); «*en sò de teu*» sento a Altabàrec, en els afores de Lleida; «*d'en sò nostre cap amunt*» Cabdella, «tal lloc zè *en so nostre* o *en sò d'ell?*» Montcortès; i fins a les Viles del Turbó, en llur parlar ja mixt, encara apunto a *òp nòstro* a La Vila, a *òp nuèstro* a Cercuran (1965). Per al gascò tenim l'ús a la Vall d'Aran, que jo hi vaig sentir a tots els pobles, i les dades del gascò dels H. i B-Pyr. que aplega Rohlf's (*Le Gc.*, 129, 136).

De ECCUM HOC provingué ACO, d'ús general en oc. ant. i modern (ja amb grafies inequívocues en els trobadors clàssics: Marcabré, Aurenga, Cercamon, PCardenal) i amb sentit distingit del d'*aiçò* (ECCÉ HOC): aquell amb valor oscil·lant entre 'aqueixa cosa' i 'aquella c., allò'. S'ha imprès així alguna vegada en català antic (i Moll, l'inclou AORBB II, 60), però és veritat que probablement s'ha de mirar com a mera grafia imperfecta quasi sempre, p. ex. en alguns passatges de Llull (*Merav.*, *NCl.* I, 114, 119.20, 119.25). A condició, però, de fer una excepció per al rossellonès arcaic de les *VidesR*, on està comprovat per la grafia *aqùd* (*LleuresC*, 280, 349, 350). Avui se sent encara algun cop en ross., però només el recordo d'alguns pobles de la ratlla occitana, a l'esq. de la Tet (Capcir, Corberes).

Tant d'això com d'alguns altres demostratius neutres, d'extensió exigua i de vida efímera en català, parlo a *EIX* i a *ELL*. Un dels d'extensió més escassa, és *astò* per 'això', que no sentim més que en la zona d'entre Alcoi, Elx i Callosa: a Alfàs, Alcoleja (*astò de* --- 'això de, la terra de'), «no és el raval: *astò* és la vila, d'este costat del riu», Elx (també l'usa Canyís el monoverí, p. 103; i ja el recollia, AMAlcover, *BDLC* I, 451).¹¹ Sens dubte és creació analògica moderna damunt *això*, *allò*, *açò*, segons el model de l'oposició *aqueix(eix)/aquell(aquest(este))*; altrament cf. infra *astí*, que potser és força més antic; i potser havia tingut extensió més àmplia del que sabem un esporàdic *aquestò* (ECCUM ISTUD), que trobem raríssimament en l'època arcaica, neutre corresponent a *aquest*: «*aquestò* que *aquests* dien», *VidesR*, f° 200r1. ¿Tingué algun ús aquest rossellonisme en les hosts de Jaume I i Jaume II que lluitaren per reprendre Alacant, i fou reemplaçat per *estò* > *astò* quan *aquest* s'antiquà en terra valenciana a profit d'*est(e)*?

PRONOMS-ADVERBIS DE LLOC. — ACÍ. De la combinació dels adverbis de lloc llatins de la mena de HIC 'ací' amb ECCE i ECCUM sortiren, en gran part, els adverbis de la mateixa mena en les llengües romàniques. D'ECCE HIC partiren l'it. arcaic *ci* (aviat degradat a la categoria de mera partícula proclítica o enclítica), fr. *ici*, fr. ant. *ci*, oc. ant. *aici* i cat. *ací*. El cast. i port. *aquí* prové d'ECCUM HIC, igual que l'it. *qui*. El català i l'occità aprofitaren una certa gradació de sen-

tit, que existia entre el més antic ECCE i el més recent i vulgar ECCUM, per constituir, amb tots dos, formes demostratives de sentit diferenciat; hi havia una gradació entre *cell* o *aicell* ECCE ILLUM i *aquell* ECCUM ILLUM en el sentit que entre els constituïts (*cell*, *aicell*, *aicest*) amb l'adverbi més antic ECCE, i els compostos amb la forma més ordinària ECCUM (*aquell*, *aquest*), els segons foren d'ús més ordinari, més general, i per tant es feren aptes per designar les relacions lingüístiques bàsiques, fonamentals: *aquell*, *aquest*; mentre que *cell*, *aicell*, *aicest* només es degueren usar, en la fase ultra-arcaica —preliterària— de l'idioma, com expressions poc corrents, d'èmfasi extraordinari, íntim, un poc més pròximes al *jo*; en el cas dels demostratius personals, *aquest* luxe, innecessari, s'anà negligint i les formes *cell*, *aicest*, caigueren aviat en decadència.

En el cas de l'adv., paral·lelament, això establí una diferència entre *ací* i *aquí* (oc. *aici/aqui*), que, disposant-se de menys varietat en el camp adverbial, l'idioma no deixà decaure gens, i l'expressada distinció de matís li serví per fer la vital distinció: *ací* per designar les coses pròximes al lloc on *jo* sóc, *aquí* per a les no tan pròximes, veïnes de tu, o d'altres només vagament properes, i també amb el paper merament anafòric (l'indret mencionat, etc.). Aquesta és la distinció que mantingué, amb perfecte vigor, la llengua clàssica, i que ha seguit vigent generalment en l'idioma tradicional i escrit. Una distinció paral·lela practicà el gascò entre els dos compostos amb *IBI*, i la manté encara en gran part del territori, entre ECCE *IBI* > *aci(e)u* i ECCUM *IBI* > *aqui(e)u*.¹²

En català arcaic, i sobretot en textos de la zona més nòrdica, apareixen formes de descabellament fonètic més semblant a les franco-occitanes *ci*, *aici*. El més antic testimoni català que conec és en un jurament feudal de l'Alt Urgell, mig en llatí, datable entre 1010 i 1018: «*istum sacramentum sí:l tenré e l'atendré, com sci és escrits, si Ermengaudus mihi non foras-fecerit*» (*forser*=fr. *forfaire* 'fer mal') (MiretS, *BABL* VI, 381); de nou en un que pot ser dels mateixos anys, o almenys anterior a 1035: «*sí:l tenré e l'atendré chom ci és escrit*», i en un altre dels mateixos anys «*acsí:l tenré --- com ci és escrit, exceptus quantum E. episcopus me solverà sine forcia*» (ib., id., l. c., pp. 381, 382).

A les *Homilies*: «quals-que peccads aja om faitz entró *així*, ne quals-que falimentz, ara en la Sta. Quaresma --- nos devem tornar a Déu» (5v8); també en les *VidesR* predominava la forma *aycí* (si bé en part els mss. la confonen gràficament escrivint-la *ayxi*), veg. en el vol. I, p. 77, llisteta dels passatges; i encara en un doc. perpinyanenc de 1314: «a·N J. Torrent ortolà ditz procuradors empraren l'aygua del dit rec --- fo-li donada licència que·n pusca regar d'*aysí* a St. Michel de setembre» (RLR xxx, 262). Però aquestes variants arcaïques del Nord aviat s'arraconaren i *ací* es generalitzà.

Altrament *ací* no és pas menys antic: «*quamú <'com'> aci est scriptu et omo ligere hic pote, sí vos atere <llég. o ière = 'ho tenré'> et sí vos atenderé per*